Rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2015, sp. zn. 31 Cdo 2827/2012, ECLI:CZ:NS:2015:31.CDO.2827.2012.1

Číslo: 109/2015

Právní věta:

Nebyla-li vymáhaná povinnost splněna z prostředků získaných postižením členských práv a povinností, členství v družstvu, zaniklé v důsledku exekuce postihující členská práva a povinnosti, se obnoví, zaniknou-li účinky exekučního příkazu, jímž byly členská práva a povinnosti postiženy.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 20.05.2015

Spisová značka: 31 Cdo 2827/2012

Číslo rozhodnutí: 109

Číslo sešitu: 10

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Bytové družstvo, Družstvo, Exekuce

Předpisy: 2 obch. zák.
5 předpisu č. 120/2001Sb.
§ 231 odst. 1
§ 46 odst. 7 předpisu č. 120/2001Sb.
§ 47 odst. 1
§ 714 obč. zák.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

O k r e s n í s o u d Plzeň – město rozsudkem ze dne 17. 1. 2012 zamítl žalobu Stavebního bytového družstva mladých P. (dále jen „bytové družstvo“) o vyklizení bytu č. 18 v obytném domě č. p. v ulici H., v katastrálním území P., část obce V. P. v obci P. (dále jen „družstevní byt“), (výrok I.) a rozhodl o nákladech řízení (výrok II.).

Soud vyšel z toho, že:

> *1) Okresní soud Plzeň – město rozsudkem ze dne 30. 8. 2006, uložil žalovanému jakožto tehdejšímu členu bytového družstva a nájemci družstevního bytu zaplatit žalobci 9 417 Kč s poplatkem z prodlení.*
>
> *2) Žalovaný uhradil bytovému družstvu 19. 9. 2007 toliko jistinu (9 417 Kč), dlužný poplatek z*

prodlení však ani přes výzvu nezaplatil.

3) Okresní soud Plzeň – město usnesením ze dne 11. 12. 2008, které nabylo právní moci 19. 3. 2009, nařídil proti žalovanému exekuci k vymožení poplatku z prodlení (jenž činil 27 685 Kč; dále jen „pohledávka“), a nákladů exekuce a nákladů oprávněného (bytového družstva) předběžně stanovených v exekučních příkazech.

4) Z exekučního příkazu soudního exekutora Mgr. Ing. J. P. ze dne 16. 1. 2009 se podává, že pro vymožení pohledávky se exekuce provede postižením jiných majetkových práv povinného, a to jeho členských práv a povinností v bytovém družstvu.

5) Podle exekučního příkazu soudního exekutora ze dne 20. 3. 2009 měla být exekuce pro vymožení pohledávky provedena též srážkami z jiných příjmů (důchodu žalovaného).

6) Dne 5. 1. 2010 zaniklo ve smyslu § 51 písm. c) zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekučního řádu) a o změně dalších zákonů, pověření soudního exekutora k provedení exekuce, neboť pohledávka, včetně jejího příslušenství a nákladů exekuce byla vymožena (a to zčásti dobrovolným splněním vymáhané povinnosti žalovaným a zčásti srážkami z jiných příjmů žalovaného).

7) Žalovaný požádal dne 4. 2. 2010 soudního exekutora o zastavení exekuce.

8) Ze sdělení soudního exekutora ze dne 29. 11. 2011 vyplývá, že o návrhu žalovaného na zastavení exekuce záměrně nerozhodl, ani jej nepostoupil soudu, s odůvodněním, že jeho pověření k provedení exekuce zaniklo tím, že pohledávka, její příslušenství a náklady exekuce byly vymoženy.

Soud prvního stupně úvodem konstatoval, že v důsledku nabytí právní moci exekučního příkazu, kterým byla postižena členská práva a povinnosti žalovaného v bytovém družstvu, zaniklo členství žalovaného v bytovém družstvu (§ 231 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obch. zák.) a nájem družstevního bytu (§ 714 věta první, zákona č. 40/1964 Sb., obč. zák.).

Soudní exekutor však podle soudu nerespektoval jeden ze základních principů exekučního řízení, a to princip přiměřenosti. Vzhledem ke skutečnosti, že s žalovaným byl dohodnut splátkový kalendář, který byl žalovaným dodržován, se soudu prvního stupně jevilo postižení členských práv a povinností žalovaného v bytovém družstvu nepřiměřeným, a to především s ohledem na výši vymáhané částky, která navíc představovala toliko kapitalizovaný poplatek z prodlení z jistiny, kterou žalovaný dobrovolně uhradil.

S ohledem na uvedené soud prvního stupně – jsa si vědom toho, že dle § 231 odst. 2 obch. zák. dochází k obnovení členství v družstvu pouze pravomocným zastavením exekuce – uzavřel, že je v projednávané věci „namístě postupovat na základě analogie a považovat účinky skončení exekuce ve smyslu ustanovení § 47 odst. 5 ve spojení s ustanovením § 51 písm. c) exekučního řádu za účinky pravomocného zastavení exekuce ve smyslu ustanovení § 231 odst. 2 obch. zák., dle kterého pak dochází k obnovení členství v družstvu ex lege. Opačný závěr by byl v příkrém rozporu s dobrými mravy, jejichž ochrana je zakotvena v ustanovení § 3 obč. zák.“

Podle názoru soudu prvního stupně bytové družstvo již dosáhlo uspokojení své pohledávky a žaloba o vyklizení „je nepochybně vedena vidinou dalšího zisku“. Nelze pak pominout ani to, že žalovaný se domáhal vydání usnesení o zastavení exekuce (byť až poté, co byl vyrozuměn o zániku pověření soudního exekutora vymožením pohledávky) a že návrh na zastavení exekuce měl být postoupen soudu, který by o zastavení rozhodl, k čemuž nedošlo.

K odvolání bytového družstva K r a j s k ý s o u d v Plzni rozsudkem ze dne 25. 4. 2012 ve výroku potvrdil rozsudek soudu prvního stupně (výrok první) a rozhodl o nákladech odvolacího řízení (výrok druhý).

Odvolací soud označil závěr soudu prvního stupně, podle nějž s ohledem na zjištěné skutečnosti došlo k obnovení členství žalovaného v bytovém družstvu a tím i k obnovení nájemního vztahu mezi účastníky řízení, za správný, a ztotožnil se s názorem, že jiný výklad by byl v rozporu s dobrými mravy. Žalovanému svědčí k bytu právo, které nepřipouští vyklizení, zákonné podmínky § 126 obč. zák. pro vyhovění žalobě proto nejsou splněny.

Bytové družstvo napadlo rozsudek odvolacího soudu dovoláním, odkazuje co do přípustnosti na § 237 odst. 1 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., o. s. ř., uplatňuje přitom dovolací důvod dle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. a navrhuje, aby rozhodnutí soudů obou stupňů byla zrušena a věc vrácena soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Dovolatel spatřuje zásadní právní význam napadeného rozhodnutí v řešení otázky, „zda k obnovení členství v družstvu, které zaniklo v důsledku postižení členských práv a povinností v družstvu v exekuci, může dojít v důsledku jiné skutečnosti, než je pravomocné zastavení exekuce ve smyslu ustanovení § 52 odst. 1 exekučního řádu a § 268 o. s. ř. (příp. § 55 exekučního řádu), tedy jinak než v důsledku vydání usnesení o zastavení exekuce, které se stane pravomocným."

Podle dovolatele soudy obou stupňů – které spojily účinky obnovení členství v družstvu s tím, že pohledávka dovolatele byla v exekuci zcela vymožena (zčásti dobrovolným splněním a zčásti srážkami z jiných příjmů žalovaného), tedy s jinou skutečností, než je pravomocné zastavení exekuce – posoudily uvedenou právní otázku v rozporu se zákonem (§ 231 odst. 2 obch. zák.) i s ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu; konkrétně v rozporu se stanoviskem občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 15. února 2006, sp. zn. Cpjn 200/2005, uveřejněným pod číslem 31/2006 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „ R 31/2006"), dále s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 20. 8. 2008, sp. zn. 29 Cdo 1867/2008, usnesením Nejvyššího soudu ze dne 14. 4. 2011, sp. zn. 29 Cdo 3646/2010, a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 18. 8. 2011, sp. zn. 29 Cdo 1413/2010 (která jsou veřejnosti dostupná – stejně jako ostatní rozhodnutí Nejvyššího soudu přijatá po 1. 1. 2001 – na webových stránkách tohoto soudu).

Ze zmíněných rozhodnutí se podle názoru dovolatele podává, že k obnovení účasti člena družstva, jehož členská práva a povinnosti v družstvu byly postiženy exekucí, dochází jedině zastavením exekuce. Ani dobrovolné zaplacení vymáhané pohledávky samo o sobě neodvrátí zánik účasti člena družstva, resp. není-li exekuce zastavena podle § 268 o. s. ř. (za použití § 52 odst. 1 exekučního řádu), příp. § 55 exekučního řádu, členství povinného v družstvu se neobnoví.

N e j v y š š í s o u d dovolání zamítl.

Z o d ů v o d n ě n í :

Tříčlenný senát č. 29, který měl podle rozvrhu práce Nejvyššího soudu dovolání projednat a rozhodnout o něm, dospěl při výkladu ustanovení § 231 odst. 2, věty druhé, obch. zák. k právnímu názoru odlišnému od toho, který byl vyjádřen v usnesení ze dne 19. 8. 2008, sp. zn. 29 Cdo 339/2008, uveřejněném pod číslem 64/2009 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 64/2009"), v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 4. 2011, sp. zn. 29 Cdo 3646/2010, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 8. 2011, sp. zn. 29 Cdo 1413/2010.

Rozhodl proto o postoupení věci (dle § 20 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů) k rozhodnutí

velkému senátu občanskoprávního a obchodního kolegia. Velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia pak věc projednal a rozhodl o ní v souladu s ustanoveními § 19 a § 20 odst. 1 uvedeného zákona.

Nejvyšší soud úvodem poznamenává, že rozhodné znění občanského soudního řádu, podle kterého dovolání projednal a rozhodl o něm (do 31. 12. 2012), se podává z části první, článku II, bodu 7 zákona č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Dovolání je přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. pro řešení dovoláním otevřené otázky výkladu ustanovení § 231 odst. 2, věty druhé, obch. zák.; není však důvodné.

Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (a se zřetelem ke způsobu, jímž byla založena přípustnost dovolání, ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

Pro další úvahy Nejvyššího soudu je rozhodné ustanovení § 231 obch. zák. ve znění zákona č. 230/2008 Sb., ustanovení § 714 obč. zák. ve znění zákona č. 107/2006 Sb. a ustanovení § 46 a § 47 exekučního řádu ve znění zákona č. 286/2009 Sb. (jenž se podává z části první, článku II, bodu 1 zákona č. 286/2009 Sb).

Podle § 231 odst. 1 obch. zák. členství (v družstvu) zaniká (…) vydáním exekučního příkazu k postižení členských práv a povinností po právní moci usnesení o nařízení exekuce nebo zánikem družstva (odstavec první).

Podle § 231 odst. 2 obch. zák. jestliže byl zrušen konkurs na majetek člena z jiných důvodů než po splnění rozvrhového usnesení nebo proto, že majetek dlužníka je zcela nepostačující, jeho členství se obnovuje; jestliže již družstvo vyplatilo jeho vypořádací podíl, musí jej do dvou měsíců od zrušení konkursu družstvu nahradit. To platí obdobně i v případě, že byl pravomocně zastaven výkon rozhodnutí postižením členských práv a povinností člena v družstvu nebo pravomocně zastavena exekuce podle zvláštního právního předpisu.

Podle § 714 věty první obč. zák. zánikem členství osoby v bytovém družstvu zanikne její nájem bytu.

Podle § 46 odst. 7 exekučního řádu po skončení exekuce podle odstavců 2 a 5 a § 55 zašle exekutor oznámení o skončení exekuce všem orgánům a osobám, které ve svých evidencích vedou poznámku o probíhající exekuci anebo kterým byla v exekuci uložena nějaká povinnost; oznámení není rozhodnutím. Na žádost zašle toto oznámení neprodleně rovněž účastníkům řízení.

Podle § 47 odst. 1, věty první, exekučního řádu exekutor poté, co mu bylo doručeno usnesení o nařízení exekuce, posoudí, jakým způsobem bude exekuce provedena, a vydá nebo zruší exekuční příkaz ohledně majetku, který má být exekucí postižen.

Podle § 47 odst. 5 exekučního řádu provedením exekuce a zastavením exekuce zanikají účinky všech vydaných exekučních příkazů.

Otázkou obnovení účasti společníka obchodní společnosti nebo člena družstva se Nejvyšší soud zabýval poprvé v R 31/2006. V tomto stanovisku, vycházeje z toho, že „exekuční příkaz nelze odstranit tím, že by jej exekutor následným rozhodnutím «zrušil», neboť ani exekuční řád ani občanský soudní řád (srov. § 52 odst. 1, 2 ex. ř.) eventualitu takového rozhodnutí nepřipouští“, Nejvyšší soud uzavřel, že „k obnovení účasti společníka obchodní společnosti nebo člena družstva, jejichž podíl, resp. členská práva a povinnosti, byly postiženy exekucí jako jiná majetková práva (§ 63 ex. ř.), (…) nedochází «zrušením» exekučního příkazu, nýbrž zastavením exekuce.“

V R 64/2009 pak Nejvyšší soud formuloval a odůvodnil závěr (o který svou argumentaci opírá dovolatel), podle něhož „dobrovolné zaplacení vymáhané pohledávky, i když bude provedeno před nabytím právní moci usnesení o nařízení exekuce (…), samo o sobě zánik účasti společníka (…) neodvrátí. V důsledku dobrovolného zaplacení vymáhané pohledávky společníkem (povinným) po nařízení exekuce však vymáhané právo zaniká (ledaže exekuce již byla provedena). Tím je založen zákonný důvod pro zastavení exekuce podle ustanovení § 268 odst. 1 písm. g) o. s. ř.“.

K závěrům R 64/2009 se Nejvyšší soud opakovaně přihlásil v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 8. 2008, sp. zn. 29 Cdo 1867/2008, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2009, sp. zn. 29 Cdo 4306/2007.

S účinností od 1. 1. 2008 ovšem novela exekučního řádu provedená zákonem č. 347/2007 Sb. výslovně umožnila, aby soudní exekutor vydaný exekuční příkaz zrušil (viz § 47 odst. 1, větu první, exekučního řádu). V důsledku této změny právní úpravy byl překonán výše uvedený dílčí judikatorní závěr R 31/2006. Judikatura však i přes změnu právní úpravy nadále vycházela z R 64/2009, tj. setrvala na požadavku formálního zastavení exekuce jako nutném předpokladu obnovení účasti společníka obchodní společnosti nebo člena družstva (viz např. usnesení sp. zn. 29 Cdo 3646/2010).

Nelze však přehlédnout, že již z přístupu zastávaného v R 64/2009 plyne jednoznačný závěr, podle něhož povinný, který vymáhanou peněžitou pohledávku dobrovolně zaplatí po nařízení exekuce (před tím, než je uspokojena z jeho vypořádacího podílu), má – z tohoto titulu – „nárok“ na zastavení exekuce, kterého se může „domoci“ tím, že učiní formální krok – podá návrh na zastavení exekuce dle § 268 odst. 1 písm. g) o. s. ř. Jinými slovy, nikoli pouze zastavení exekuce (podle § 55 a násl. exekučního řádu, respektive § 268 a násl. o. s. ř.), ale i dobrovolné zaplacení vymáhané peněžité pohledávky může v konečném důsledku – ovšem pouze za předpokladu, že exekuce bude z tohoto důvodu formálně zastavena – vést k obnovení účasti ve společnosti či družstvu. V tomto smyslu bylo již v R 64/2009 dobrovolné zaplacení (jako další ze způsobů, jímž zanikají účinky exekučního příkazu postihujícího podíl v obchodní společnosti či členská práva a povinnosti v družstvu) ve vztahu k obnovení účasti společníka obchodní společnosti nebo člena družstva fakticky postaveno na roveň zastavení exekuce.

Účinky exekučního příkazu postihujícího podíl v obchodní společnosti či členská práva a povinnosti v družstvu však zanikají – kromě zastavení exekuce (podle § 55 a násl. exekučního řádu, respektive § 268 a násl. o. s. ř.) – též v důsledku zrušení exekučního příkazu, nebo provedení exekuce (a to jak provedení spočívajícího v dobrovolném splnění vymáhané povinnosti povinným, tak jejího vymožení soudním exekutorem z jiného majetku, než podílu v obchodní společnosti či v družstvu).

Z funkčního hlediska přitom není žádného důvodu, pro nějž by – ve vztahu k obnovení účasti ve společnosti či členství v družstvu – mělo být mezi jmenovanými způsoby zániků účinků exekučního příkazu rozlišováno. Opačný přístup v řadě případů vede k nepřiměřené tvrdosti, která se plně projeví i ve vztahu k účasti v bytovém družstvu, neboť v důsledku zániku členství v něm dochází zpravidla také k zániku nájmu bytu (§ 714 obč. zák.).

Na základě výše uvedeného lze konstatovat, že zrušení exekučního příkazu postihujícího podíl v obchodní společnosti či členská práva a povinnosti v družstvu, dobrovolné splnění vymáhané povinnosti i její vymožení z jiného majetku, než podílu v obchodní společnosti či členských práv a povinností v družstvu, má – ve vztahu k existenci účinků tohoto exekučního příkazu – totožné důsledky jako zastavení exekuce.

Za této situace dospěl velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu k závěru, podle něhož ani v případech zrušení exekučního příkazu či provedení exekuce (s výjimkou případů, kdy byla vymáhaná povinnost splněna z prostředků získaných postižením podílu či

členských práv a povinností) není nezbytné trvat pro účely obnovení účasti ve společnosti či členství v družstvu na požadavku (formálního) zastavení exekuce.

Termín „zastavení exekuce“ obsažený v § 231 odst. 2 obch. zák. je třeba vykládat tak, že kromě zastavení exekuce podle § 55 a násl. exekučního řádu, respektive § 268 a násl. o. s. ř., zahrnuje též další způsoby zániku účinků exekučního příkazu postihujícího členská práva a povinnosti člena družstva (včetně zrušení exekučního příkazu či provedení exekuce); výjimkou jsou případy, v nichž byla vymáhaná povinnost splněna z prostředků získaných postižením členských práv a povinnosti. K obnovení účasti pak dochází bez dalšího již v okamžiku zániku účinků exekučního příkazu, jímž byly členská práva a povinnosti postiženy.

K tomu pak dlužno podotknout, že zánik účinků exekučního příkazu (resp. provedení exekuce), je zpravidla možné prokázat oznámením soudního exekutora o skončení exekuce dle § 46 odst. 7 exekučního řádu (s účinností od 1. 1. 2013 dle § 46 odst. 8 exekučního řádu).

Nadále přitom platí, že pokud družstvo vypořádací podíl již vyplatilo, musí jej povinný do dvou měsíců od zániku účinků exekučního příkazu, který členská práva a povinnosti postihl, nahradit, jinak k obnovení jeho účasti nedojde (§ 231 odst. 2 obch. zák.).

Obnovením účasti dochází k obnovení všech členských práv a povinností spojených s členstvím v družstvu. Jejich součástí jsou v bytovém družstvu zpravidla též práva a povinnosti z nájmu družstevního bytu (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 9. 2014, sp. zn. 31 Cdo 1147/2012, uveřejněného pod číslem 7/2015 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). Dojde-li k obnovení členství v bytovém družstvu, obnoví se spolu s ním proto též nájem družstevního bytu zaniklý v důsledku zániku členství (§ 714 obč. zák.).

Promítnuto do poměrů projednávané věci to znamená, že byla-li pohledávka, včetně jejího příslušenství a nákladů exekuce, vymožena jiným způsobem než z prostředků získaných postižením členských práv a povinností žalovaného v bytovém družstvu, došlo tím k zániku účinků všech v řízení vydaných exekučních příkazů (včetně účinků exekučního příkazu postihujícího členská práva a povinnosti žalovaného v bytovém družstvu), a tím (bez dalšího) též k obnovení členství žalovaného v bytovém družstvu, včetně obnovení nájmu družstevního bytu.

Jelikož se dovolateli prostřednictvím uplatněného dovolacího důvodu a jeho obsahového vymezení správnost rozhodnutí soudů nižších stupňů zpochybnit nepodařilo, přičemž Nejvyšší soud neshledal ani jiné vady, k jejich existenci u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), dovolání podle § 243b odst. 2, část věty před středníkem, o. s. ř. zamítl.